

А. І. ДАНИЛЕНКО,
член-кореспондент НАН України, заступник директора

ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"
(Київ)

ПОСИЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ПІДОЙМ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Обґрунтовано, що діючий в Україні механізм державного регулювання фінансового забезпечення інвестиційної діяльності практично не спроможний забезпечити ефективне і цільове використання коштів, залучених від іноземних кредиторів на принципах "плану Маршалла". Запропоновано новий механізм розвитку економіки на основі визначення на 15–20 років національних пріоритетів та найефективніших державних інвестиційних проектів, а також використання створеного для їх реалізації Державного банку розвитку як банку I рівня.

А. І. DANYLENKO,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Deputy Director

Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)

STRENGTHENING OF STATE'S LEVERS OF EFFICIENT USE OF FINANCIAL RESOURCES

It is substantiated that the mechanism of state's control over the financial support of the investment activity in Ukraine cannot practically ensure the efficient targeted use of assets obtained from foreign investors on the principles of the Marshall plan. A new mechanism of formation of economy's development on the basis of the definition of the national priorities of the most efficient public investment projects for 15–20 years and the use of the State Development Bank created for their realization as a bank of the first level is proposed.

Період незалежності, що минув, ознаменувався глибинними змінами в економічній системі України, які пов'язані із суттєвим зменшенням частки державної власності, концентрацією значних обсягів виробництва продукції, в тому числі й експортоорієнтованої, в руках олігархічних кланів, а також відмовою від основних принципів централізованого управління економікою та вагомим впливом приватного капіталу на розподіл створеної доданої вартості щодо доходів і видатків бюджету.

Наслідком стихійного формування механізму державного регулювання економіки певною мірою стали повільні темпи економічного розвитку держави в 1991–1999 рр., втрата ряду виробництв, зокрема промислових, недостатні інноваційність і конкурентоспроможність української економіки. Сприятлива кон'юнктура світових ринків після 2000 р., за надмірної відкритості української економіки, створила умови для відносно незначного, але постійного нарощування ВВП у 2000–2007 рр., збільшення золотовалютних резервів і стійкості національної валюти. Проте світова криза 2008 р. і наступних років виявила приховані недоліки діючої системи регулювання економічного розвитку, особливо щодо формування, співвідношення рівнів накопичення і споживання, що за відсутності обґрунтованих довгострокових пріоритетів і необхідного рівня інноваційності виробництва негативно вплинуло на конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Даниленко Анатолій Іванович (Danylenko Anatolii Ivanovych) – e-mail: finotdel2004@ukr.net.

Поширення кризових явищ в економіках багатьох країн світу, погіршення економіко-політичних відносин з Росією через військовий конфлікт, анексія Криму і самопроголошення нових утворень на території Донецької та Луганської областей негативно позначилися на тенденціях соціально-економічного розвитку України, які спостерігалися з початку XXI ст.

У 2014 р. розпочалася стійка системна криза, яка охопила виробництво, державні фінанси, банківський, фінансовий і валютний ринки України. Ситуація погіршувалася ще й тому, що військові дії з боку самопроголошених республік за підтримки Росії відволікали на себе державні фінансові ресурси, які до того ж не були передбачені в бюджеті України. Оскільки у 2014 р. план щодо надходжень до бюджету не було виконано, збільшився його надплановий дефіцит і погіршився стан платіжного балансу країни. Не краща ситуація і в кредитній системі, де для стабілізації діяльності 9 установ (І група за класифікацією НБУ) з 15 (на які припадало 70% активів усієї системи) потрібно витратити десятки мільярдів гривень; без підтримки центрального банку (по суті, держави) вони стануть банкрутами. Проте нині для цього немає реальних (а не надлишкових емісійних) фінансових ресурсів, до того ж країна одночасно з не передбаченими військовими витратами вимушена шукати додаткові кошти для обслуговування зовнішнього боргу, вартість якого стрімко зростає через девальвацію національної валюти і необхідність забезпечення своєчасних розрахунків за газ із ВАТ “Газпром” Росії.

Проте одним з основних факторів, який у кінцевому результаті не сприятиме покращенню економічної ситуації в Україні, є стан виробничих фондів, які неухильно старіють протягом останніх двох десятиліть, а події на Сході України в найближчий період лише продовжать цю негативну тенденцію.

Не можна очікувати, що в умовах високого рівня спрацювання виробничих фондів (у середньому в промисловості України на початку 2014 р. він перевищував 57% їх первинного стану) буде забезпечено збільшення випуску конкурентоспроможної, високотехнологічної продукції, реалізація якої гарантувала б ліквідацію значного дефіциту товарного і платіжного балансів та бюджету країни. Навіть якщо в черговий раз кон’юнктура на світових ринках зміниться на краще, то надлишкові резервні потужності (які є практично в усіх галузях економіки) за відносно невеликих капітальних витрат з їх відновлення здатні забезпечити тимчасове економічне зростання, проте не гарантуватимуть у перспективі збут вітчизняної продукції як на світовому, так і на внутрішньому ринках.

Для кардинального поліпшення виробничого потенціалу України необхідними є значні інвестиційні ресурси, які за обсягами перевищують видатки не одного річного бюджету країни. Мобілізація такої суми власних коштів, навіть за умови їх повного цільового використання, потребує до 15–20 років. Це надто великий строк, і без його скорочення хоча б до 5–7 років економіка країни буде у стані “постійного наздоганяючого”, оскільки основні фонди, які оновляться, наприклад, у 2015 р., до 2030–2035 рр. виявляться практично зношеними. Існує лише один вихід з такої ситуації – отримання необхідної довгострокової пільгової допомоги країн-донорів. У світовій практиці вже були приклади такої фінансової підтримки. Це, зокрема, допомога відповідно до “плану Маршалла”, надана США окремим країнам Західної Європи у 1950-ті роки для відновлення їх економік у повоєнний час. Суть і принципи такої допомоги ґрунтовно висвітлив у своїй доповіді О.М. Шаров на засіданні круглого столу “План Маршалла: досвід та уроки для України”. Проте відмінність умов, за яких нині функціонує економіка України, від повоєнних економік Західної Європи полягає, насамперед, у тому, що нам необхідно забезпечити її розвиток практично у стані військового протистояння на Сході країни, тоді як у Європі “план Маршалла” здійснювався в мирний час. Отже, ми стоїмо перед необхідністю одночасного вирішення завдань з піднесення української економіки і пошуку грошей для забезпечення фінансування значних військових видатків. Це збільшує навантаження на державний бюджет, вимагає перерозподілу раніше запланованих видатків і пошуку додаткових джерел їх фінансування. Крім того, падіння обсягів виробництва, експорту продукції та валютної виручки, яке спостерігається з початку 2014 р., негативно впливає на платіжний

баланс країни та провокує нові запозичення для його збалансування. Це викликає хронічну нестачу фінансових ресурсів і висуває перед Урядом України такі дві основні вимоги: забезпечення необхідних запозичень фінансових ресурсів і допомоги країн-донорів; забезпечення зміни механізму витрачання запозичених коштів і контролю над їх цільовим використанням. Невиконання хоча б однієї з цих вимог набагато погіршить фінансовий стан економіки України.

Розглянемо можливі підходи до зміни механізмів концентрації та контролю над цільовим використанням інвестиційних ресурсів, оскільки процес залучення необхідних для цього коштів — велика самостійна проблема, яку мають розв'язати відповідні державні органи. Результати дослідження свідчать, що питання низької ефективності витрачання наявних державних фінансових ресурсів, особливо бюджетних, потребує термінового вирішення незалежно від того, чи буде отримана необхідна кредитна або безповоротна фінансова допомога від країн-донорів (згідно з принципами "плану Маршалла"), чи, можливо, будуть проведені необхідні реформи та інвестиції надійдуть з внутрішніх джерел. При цьому слід мати на увазі, що фактори, які спричиняють неефективне використання бюджетних коштів, є суб'єктивними і пов'язані, перш за все, з недоліками державного регулювання руху фінансових ресурсів. У першу чергу це стосується правил стимулювання та фінансової підтримки підприємств, які діють у системі грошових відносин держави і підприємств практично ще з часів колишнього СРСР, незважаючи на те, що більшість з останніх змінили форму державної власності на приватну, а їх діяльність ведеться в ринкових умовах.

Зокрема, починаючи з перших років незалежності України власники приватних підприємств і фірм (особливо в аграрному секторі) отримали під гарантії уряду іноземні кредити (на закупівлю тракторів, комбайнів, обладнання для виробництва бензину, акумуляторів та ін.) на десятки мільярдів доларів, проте основну частину цих коштів не було повернуто позичальником, у результаті чого борги кредиторам змушена була сплатити держава. Судові справи, які порушувались у випадках несвоєчасного повернення залучених іноземних кредитів, не мали позитивного вирішення. Аналогічний результат був і за підсумками використання бюджетної позики (на основі емісії Національного банку України — близько 2 трлн. купоно-карбованців) підприємствами реального сектору в 1993 р., яку вони отримали для відновлення своєї платоспроможності. Очікуваний економічний ефект було отримано — оборотні активи підприємств поповнилися, що дозволило відновити грошові розрахунки між суб'єктами господарювання, а рівень бартеризації — зменшився. Проте кошти, які надавалися підприємствам у вигляді безпроцентної бюджетної позики, так і не було повернуто державі. Частково цю ситуацію можна виправдати тим, що лівова частка підприємств перебувала на той час у державній власності, а першочерговим завданням для отримання вказаної позики було забезпечення підприємств необхідними оборотними активами для запобігання подальшому падінню виробництва і для розширення внутрішнього споживання продукції національних товаровиробників.

Інша ситуація склалася при наданні прямої бюджетної підтримки підприємствам у кризовий період (який в Україні спостерігався практично з 2008 р.), коли допомогу отримали в першу чергу великі приватні підприємства, які були власністю окремих олігархічних кланів. Нерідко надання таких позик залежало від їх лобіювання при вирішенні питання у Верховній Раді України, хоча це не завжди приводило до зростання ефективності економіки країни в цілому. Зокрема, так сталося з розподілом бюджетних дотацій в аграрному секторі, де дрібні фермери в останні роки залишилися практично без підтримки держави. Крім того, діючі податкові пільги, які потенціально скорочують доходи державного бюджету і які правомірно розглядати як форму державної підтримки, через відсутність контролю над їх застосуванням у підсумку лише збільшують доходи власників підприємств, хоча для суспільства в цілому вони неефективні. Про це наочно свідчать результати експерименту в гірничо-металургійному комплексі, який проводився в Україні у 1999-ті роки, коли за допомогою пільг було забезпечено формування оборотних коштів підприємств

і зростання обсягів їх виробництва, проте платежі до бюджету порівняно з попереднім періодом залишилися практично без змін.

Узагальнення досвіду взаємовідносин підприємств і держави за попередні більш як 20 років дозволяє стверджувати, що за цей період ні в системі Міністерства фінансів України (включаючи фіскальні та контролюючі органи), ні в галузевих міністерствах не було створено механізму, який би гарантував державі цільове та ефективне використання позик, наданих на розвиток реального сектору, а головне — їх повернення до бюджету у визначений строк *. При цьому направлення на початку XXI ст. бюджетних коштів на розвиток реального сектору не передбачало їх концентрацію для реалізації інвестиційних проектів, об'єднаних довгостроковими національними пріоритетами, наслідком чого стали розпорошеність фінансових ресурсів і низька ефективність їх використання.

Можливості держави як регулятора економічних перетворень в Україні послаблюються також у зв'язку з тим, що формування фінансів підприємств реального сектору з початку 1990-х років практично випало зі сфери державного регулювання (за винятком такої важливої їх складової, як податки). Частково це пов'язано із спробою використати при вдосконаленні системи нової моделі управління економічним розвитком України задекларовану ліберальну модель, відповідно до принципів якої процес виробництва та реалізації продукції має здійснюватися за ринковими законами, а отриманий чистий дохід підприємств — бути основним джерелом їх розвитку. Проте на практиці принципи цієї моделі не застосовувалися. Більше того, з об'єктивних та суб'єктивних причин у процесі адміністрування податків через механізм сплати діючих податків у багатьох підприємств вилучають до бюджету не тільки частину їх доходу, а й необхідні для продовження виробництва оборотні кошти. Тобто створюється надмірний податковий тиск на реальні доходи. Це призводить до вимивання власних коштів підприємств, а їх господарська діяльність забезпечується в основному за рахунок кредиторської заборгованості. Як наслідок, суттєво знижуються їх можливості не тільки для успішної поточної діяльності, але й, що не менш важливо, для активної інвестиційної політики. В цілому в останні роки така ситуація в економіці України сприяла зменшенню рівня накопичень у ВВП нижче від 20%. Це менше, ніж відповідні показники ряду розвинутих країн світу і країн, що успішно розвиваються завдяки високим нормам накопичень (зокрема, Китаю і В'єтнаму).

Водночас вітчизняний досвід (починаючи з 1991 р.) лише підтвердив, що методи державного управління та регулювання не виправдали себе і потребують серйозних змін, оскільки існуюча “багатовекторність” використання фінансових ресурсів призводить до їх неефективності. Очевидно, що відсутність системного підходу до визначення довгострокових пріоритетів економічного розвитку та механізмів їх досягнення — одна з головних причин того, чому роки незалежності стали для України періодом невикористаних можливостей. Більше того, було зруйновано навіть той економічний базис, який країна мала на початку 1990-х років. Виняток становить лише сільськогосподарське виробництво, де наявний потенціал земельних ресурсів, стабільний внутрішній ринок і попит на продукцію АПК на зарубіжних ринках забезпечили за останні 10 років істотний приріст обсягів виробництва продукції землеробства. Саме результати цієї галузі стали важливим фактором скорочення дефіциту зовнішньоторговельного балансу України. Характерно, що в аграрному секторі було задіяно всі можливі фінансові ресурси: власні кошти фермерів (або великих земельних корпорацій), банківські кредити та певну бюджетну підтримку. При цьому аграрне виробництво вирішувало відразу два основних для економіки країни завдання — посилення ролі національного товаровиробника в розвитку внутрішнього ринку та нарощування експортних поставок.

З огляду на наявність економічних умов для розвитку цієї галузі, а також надзвичайно важливу її роль у забезпеченні продовольчої безпеки та соціально-економічної

* Про це свідчить, зокрема, той факт, що в Законі України “Про Державний бюджет України на 2015 рік” (ст. 13 п. 1, 2, 3, 4, 5 і 7) передбачено повернення позик, наданих для розвитку реального сектору ще 10–20 років тому [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.golos.com.ua/pdf_file/uzggegna.fvz.pdf.

стабільності у країні (особливо за умов низького рівня життя більшої частини населення та високої питомої ваги витрат низькооплачуваних працівників на придбання продовольчих товарів) стає очевидним, що розвиток галузей АПК у найближчий період має бути одним з головних пріоритетів економічного розвитку України. При цьому за швидкої окупності і високого рівня збуту продукції цього сектору основний тягар щодо фінансового забезпечення та нарощування виробництва можна покласти на банківський сектор і бізнес. Зважаючи на великі витрати на імпортовані енергоносії та пов'язані з цим політичні мотиви, в короткостроковому періоді (у найближчі 5 років) не меншої уваги потребуватиме також проблема енергетичної незалежності. Її вирішення пов'язане з проведенням послідовної політики енергозбереження, збільшенням кількості як власних традиційних, так і нетрадиційних джерел енергії. Для цього потрібна відповідна державна політика, яка б забезпечила зменшення залежності економіки України від монопольних поставок газу, що визначає цей напрям діяльності уряду як ще одне з головних завдань держави.

Правильність такого підходу до визначення пріоритетів розвитку країни впливає також з ряду програмних документів уряду, в яких підкреслюється необхідність проведення першочергових заходів щодо вирішення проблем, пов'язаних саме з розвитком цих секторів економіки. Проте вони, незважаючи на важливість розвитку аграрного та енергетичного секторів, є лише важливою складовою більш загальних пріоритетів, які визначають розвиток країни та вимагають реалізації найближчим часом. Ось чому комплексними, довгостроковими (до 20 років) національними пріоритетами економічного розвитку доцільно вважати збільшення обсягів виробництва в галузях (на підприємствах), які забезпечують нарощування експорту продукції або наповнюють ринок продукцією вітчизняного виробництва, в першу чергу за рахунок імпортозаміщення.

Зрозуміло, що успішна реалізація національних економічних пріоритетів не є самоціллю, проте тільки за цієї умови можливим є вирішення існуючих соціальних проблем, адже це головна мета діяльності кожної держави, в тому числі й нашої. Це наблизить Україну за показником індексу людського розвитку до найбільш розвинутих країн світу. Не викликає сумнівів те, що в перспективі саме національний гуманітарний пріоритет залишиться в центрі уваги уряду, незалежно від того, які економічні питання вирішуватимуться на різних етапах її розвитку. Теоретично національні економічні пріоритети можуть включати всі можливі окремі галузеві пріоритети і програми, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку економіки. Одночасно слід вирішити завдання щодо інституційного забезпечення як цих пріоритетів, так і їх можливих складових. При цьому потрібно враховувати, що коригування головних напрямів розвитку української економіки ще не означає зміну вимог до кінцевих результатів діяльності окремих галузей. За будь-яких обставин показники приросту експорту чи скорочення імпорту продукції в певних галузях (підгалузях) економіки (як основи стабільного розвитку країни) мають залишатися важливим критерієм оцінки правильності вибору того чи іншого економічного напрямку і його ефективності. Слід також розуміти, що лише довгострокова орієнтація на стратегічні національні пріоритети при здійсненні державного регулювання може стати одним з вирішальних факторів, який забезпечить позитивні результати. Саме такий підхід став визначальним у справі успішного відновлення економік ряду країн як Західної Європи (згідно з "планом Маршалла" у повоєнні роки минулого століття), так і Південно-Східної Азії (Сінгапуру, Південної Кореї, В'єтнаму, Китаю та ін.) у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

Забезпечення позитивних результатів організації державного регулювання на основі визначених національних пріоритетів вимагає кардинальної зміни механізмів їх реалізації:

1. Перехід від галузевого управління економікою до управління проектами. Відібрані інвестиційні проекти мають бути спрямовані, перш за все, на вирішення завдань, які впливають хоча б з одного з визначених національних пріоритетів. Поняття "інвестиційний проект" може охоплювати окреме виробництво чи підприємство або групу підприємств певної галузі.

2. Відмова від надання бюджетної підтримки реальному сектору економіки щодо формування капіталу підприємств для ведення ними інвестиційної та поточної діяльності. Така функція має виконуватися банківськими установами, які залучають для її реалізації максимум можливих коштів, у тому числі й бюджетних. Це сприятиме вирішенню декількох важливих завдань: забезпечить цільове використання інвестиційних коштів та їх ефективність; гарантуватиме повернення державі фінансових ресурсів, виділених на здійснення інвестиційного проекту; забезпечить прозорість освоєння отриманих коштів і зниження рівня корупції при розподілі бюджетних ресурсів.

3. Створення Державного банку розвитку як інституції I рівня. Тільки за таких умов він не буде перетворений на ще один комерційний банк і зможе стати основою для здійснення державного регулювання розвитку реального сектору, оскільки країна матиме дійову економічну підйому впливу на інтереси суб'єктів господарювання незалежно від форм їх власності. Подібні банки протягом десятиліть успішно діють у багатьох країнах світу, вони підтвердили свою ефективність як у перехідний період, так і в роки сталого розвитку. Найкращим прикладом ефективного використання такого банку при вирішенні проблеми забезпечення економічного розвитку може бути Банк розвитку Німеччини (KfW), який створений ще за часів здійснення "плану Маршалла" і досі продовжує успішно виконувати відповідні функції.

4. Відновлення функції Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо складання балансів за основною групою товарів і послуг (яка, до речі, була однією з головних у діяльності колишнього Держплану УРСР). Без інформації про обсяги виробництва і споживання продукції, яка виробляється в Україні, практично не можна прийняти обгрунтоване рішення щодо створення нових виробничих потужностей в окремих сферах економіки, визначити експортні можливості наявних підприємств і підготувати заходи щодо дестимулювання імпорту окремих видів продукції, яка може вироблятися в Україні.

5. Запровадження нового механізму інституційного забезпечення ефективного розвитку реального сектору економіки на основі інвестиційних проектів. Для вирішення цього завдання доцільно значно розширити права та підвищити відповідальність Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у сфері прискорення інноваційного розвитку економіки, зокрема – створити підвідомчий йому Комітет з інвестицій, який має забезпечити відбір найбільш ефективних інвестиційно-інноваційних проектів, спрямованих на реалізацію національних економічних пріоритетів. Одночасно слід посилити підрозділи галузевих міністерств, які відповідають за здійснення інноваційної політики та мають брати активну участь у підготовці і відборі інвестиційних проектів для розгляду в Мінекономрозвитку України.

Відповідні інвестиційні проекти, спрямовані на розвиток окремих діючих і нових підприємств, розробляють акціонерні товариства, науково-дослідні інститути та іноземні інвестори. Опрацювання критеріїв відбору найбільш рейтингових з наданих для розгляду інвестиційних проектів необхідно покласти на Мінекономрозвитку України. У світовій практиці є ефективні напрацювання щодо підходів до визначення критеріїв відбору інвестиційних проектів, які успішно використовуються різними інвестиційними компаніями, комерційними банками, Світовим банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком та ін. Така послідовність організаційних дій сприятиме створенню умов для визначення критеріїв ефективності та відбору інвестиційних проектів в Україні, а також успішному вирішенню конкретних проблем з урахуванням особливостей економічного розвитку, які нині склалися в Україні. Безумовно, серед цих критеріїв мають бути: відповідність національним пріоритетам, строки окупності проектів, їх інноваційність і конкурентоспроможність та ринки збуту для нової продукції. Інші вимоги до інвестиційних проектів мають враховувати ті їх особливості, що забезпечать переваги конкретного проекту над іншими (наприклад, рівень інноваційності чи конкурентоспроможності продукції, який після реалізації проекту має піднятися до рівня зарубіжних аналогів).

Остаточне рішення щодо рекомендації найбільш ефективних інвестиційних проектів для розгляду і затвердження Кабінетом Міністрів України має приймати спеціально створена Фінансово-кредитна рада (аналог якої вже існував в Україні на початку 1990-х років у вигляді Валютно-кредитної ради). При цьому рішення такої Ради щодо затвердження на засіданні уряду окремих інвестиційних проектів може подаватися тільки після погодження з Державним банком розвитку, який підтримує чи не підтримує надані проекти з урахуванням наявних можливостей їх фінансового забезпечення.

6. Перехід від галузевого до проектного управління. Він вимагає внесення відповідних змін до розробки показників економічного розвитку країни для того, щоб реальний ефект від реалізації проектів в окремих галузях безперервно контролювався з метою постійного коригування макропоказників, які визначено Мінекономрозвитку України. Для цього потрібно розробити нові методичні положення, що регламентуватимуть вимоги до інвестиційних проектів, порядку підготовки та обґрунтування річних і середньострокових прогнозів, які стосуються підприємств, галузі та економіки України в цілому, а також порядків їх уточнення.

7. Внесення змін до податкового законодавства, що стосується часткового (або повного) звільнення від сплати податку на прибуток підприємств, які реалізують пріоритетні інвестиційні проекти, у тому числі за рахунок іноземних кредитів. Накопичений вітчизняний досвід переконує, що надані чинним законодавством пільги використовувалися без належного державного контролю і не забезпечили очікуваної ефективності. Водночас ці пільги поки що істотно не вплинули на збільшення обсягу інвестиційних коштів, які формуються безпосередньо суб'єктами господарювання. При цьому заслуговує на увагу той факт, що в останні роки спостерігалася негативна динаміка показника балансового прибутку в Україні (його сума у 2014 р. в цілому була від'ємною), яка склалася під дією як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Один з них – відсутність стимулюючої дії податку на прибуток на його максимізацію і легалізацію у звітності підприємств. Нині накопичено міжнародний досвід з надання пільг за податком на прибуток, який, на відміну від практики нашої країни, стимулює зростання останнього. Зокрема, в деяких країнах для підвищення інвестиційної активності підприємствам надається право залишати у своєму розпорядженні всю суму прибутку, що стало важливою підмогою стимулювання їх розвитку.

Нині в Україні склалася критична ситуація з оновленням основних фондів, але цю проблему не можна вирішити тільки за рахунок коштів бюджету (через його дефіцитність) чи кредитів банку. По-перше, в банківській системі практично немає "довгих грошей", а по-друге, існує великий ризик неповернення кредитів підприємствами реального сектору через незадовільний фінансовий стан більшості з них, що практично блокує направлення кредитних коштів у цей сектор. Ось чому досвід окремих країн зі стимулювання інвестиційної активності підприємств за рахунок передання в їх розпорядження від 50% до 100% отриманого прибутку заслуговує на увагу. З огляду на те, що нині власні ресурси суб'єктів господарювання є головним джерелом оновлення основних фондів, позитивні складові цього досвіду можуть бути використані і в Україні. Це вимагає прийняття відповідного законодавчого рішення щодо надання підприємствам права використовувати на реалізацію пріоритетних інноваційних проектів до 100% отриманого прибутку. Очевидно, що такі інвестиційні проекти мають послідовно пройти всю процедуру відбору і затвердження Кабінетом Міністрів України. У випадках, коли виділені кошти використано не за призначенням, уся сума наданої пільги має бути перерахована до державного бюджету.

Цей підхід до надання пільг за податком на прибуток має ряд переваг над діючим порядком: істотно збільшиться обсяг власних інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання, буде створено об'єктивну необхідність для використання прозорого механізму надання та оцінки ефективності податкових пільг і умов для контролю над цим процесом. Більше того, прийняття такого рішення посилить державний контроль над цільовим використанням пільг, наданих суб'єктам господарювання, і сприятиме умо-

вам, які блокують розвиток корупційних схем розподілу доходу, отриманого у сфері виробництва.

Запропоновані підходи до реформування регулювання економічного розвитку потенціально спроможні підвищити ефективність державної підтримки прискорення оновлення основних фондів підприємств і пом'якшити кризову ситуацію, яка склалась у сфері державних фінансів, банківському та фінансовому секторах, а також у реальному секторі економіки. Це забезпечить повернення кредиторам (у тому числі й іноземним) фінансових ресурсів, вкладених у виробництво, істотно зменшить боргове навантаження на бюджет і сприятиме економічній стабілізації в Україні вже в найближчі 2–3 роки.

За умови надання кредитів та економічної допомоги країнами-донорами (згідно з принципами “плану Маршалла”) можливе створення цими країнами відповідних інституцій (як безпосередньо в Україні, так і за її межами), що посилять контроль над досягненням ефективності запропонованої допомоги та підвищать гарантії повернення кредитів, наданих для стабілізації економічного стану країни.

На жаль, нині на території України ведуться військові дії, які не дозволяють забезпечити використання наявних ресурсів для збільшення випуску продукції цивільного призначення. Очевидно, що в таких умовах фінансові та матеріальні ресурси йтимуть у першу чергу не тільки на забезпечення енергетичної незалежності країни та нарощування експорту АПК, а й на зміцнення її обороноздатності. Це значно ускладнить вирішення проблем, які пов'язані з покращенням економічного потенціалу і фінансового стану України, оскільки, безумовно, існуватимуть також непродуктивні витрати, зумовлені необхідністю посилення національної безпеки країни.
